

INNOVATSION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY

Electronic Scientific and Practical Journal

2025 / 4

@QMI_Institut

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225 - uy

www.kstu.uz
www.ojs.qmii.uz

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

3-jild
4-son
sentabr, 2025

September 2025
Volume 3
Number 4

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY
Electronic Scientific and Practical
Journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

ojs.qmii.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi o'rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Mas'ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Qarshi davlat texnika universiteti

Texnik muharrir:

F.F.Haqqulov, PhD

Qarshi davlat texnika universiteti

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko'chasi 225-uy

Tel.: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@qmii.uz

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Овчиников Виктор Николаевич – i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Солодовников Сергей Юревич – i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Сидиров Виктор Александрович - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Шевченко Игорь Викторович - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullayevich - i.f.d., professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Samandarzoda Iskandar Hakim - i.f.d., i.f.d., professor (SH.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Гибадуллин Артур Артурович Национальный исследовательский университет Московский энергетический институт

Войнаш Сергей Александрович Казанский приволжский (федеральный) университет

Пуляева Валентина Николаевна Финансовый университет при Правительстве РФ

Морковкин Дмитрий Евгеньевич Финансовый университет при Правительстве РФ

Садриддинов Манучехр Исмолиддинович Международный университет туризма и предпринимательства Таджикистана, Душанбе

Перская Виктория Вадимовна директор Института исследований международных экономических отношений, Финансовый университет при Правительстве РФ

Молчанов Игорь Николаевич Профессор экономического факультета. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова

Басова Мария Михайловна Заместитель декана факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Чупин Александр Леонидович Заместитель декана экономического факультета Российский университет дружбы народов имени П.Лумумбы

Незаймакин Валерий Николаевич Профессор кафедры финансов и кредита Российский государственный гуманитарный университет

Никонорова Алла Владимировна Доцент кафедры экономической теории Финансовый университет при Правительстве РФ

Дмитриева Ольга Александровна Доцент кафедры налогов и налогового администрирования факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Швец Юрий Юрьевич Лаборатория управления инновациями, Институт проблем управления Российской академии наук

Колосова Елена Валерьевна Лаборатория управления инновациями, Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Bozorov Orifjon Shodiyevich – t.f.n., dotsent

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Vaxabov Abduraxim Vasikovich – i.f.d., professor

Hakimov Obidjon Arzikulovich – i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich- i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna- i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna-i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg'unovich -i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazliddin Baxadirovich- i.f.n., dotsent

Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi,iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko'rsatish va turizm sohasi

September 2025

Volume 3

Number 4

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ojs.qmii.uz

Barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashda "yashil iqtisodiyot" asosidagi istiqbollar

Aliqulov Humoyun Tohir o'g'li

Перспективы, основанные на «зеленой экономике» в обеспечении устойчивого экономического роста

Аликулов Хумаюн Тохир оглу

Green economy-based perspectives for sustainable economic growth

Alikulov Humayun Tohir oglu

Received: August 14, 2025 Revised: August 17, 2025 ■ Accepted: August 19, 2025 ■ Published Online: September 1, 2025

- **Annotatsiya:** Maqolada yashil iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari haqida fikr-mulohazalar berilgan. Unda yashil iqtisodiyotning rivojlanish modellari, resurslardan samarali foydalanish masalalari hamda yashil iqtisodiyotga o'tishning tamoyillari aks ettirilgan. Jumladan, "yashil iqtisodiyot" – iqtisodiy rivojlanish modeli ekani, atrof-muhitga zarar bermasdan, resurslardan samarali foydalanishni va ijtimoiy adolatni ta'minlashga qaratilgan iqtisodiyotligi ta'kidlangan. Ushbu model quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi: energiya samaradorligi: yangilanish energiya manbalaridan foydalanish va energiya iste'molini kamaytirish; resurslarni boshqarish: tabiiy resurslarni barqaror ravishda boshqarish va ularni qayta ishlash.
- **Kalit so'zlar:** "yashil iqtisodiyot", yashil energiya, energiya samaradorligi, yashil texnologiyalar, quyosh energiyasi, shamol energiyasi, quyosh panellari, biomassa, bioenergiya.
- **Аннотация:** В статье дается обратная связь относительно перспектив развития зеленой экономики. В нем отражены модели развития зеленой экономики, вопросы эффективного использования ресурсов, принципы перехода к зеленой экономике. В частности, подчеркивалось, что «зеленая экономика» — это модель экономического развития, экономика, направленная на эффективное использование ресурсов и обеспечение социальной справедливости без нанесения ущерба окружающей среде. Данная модель основана на следующих основных принципах: энергоэффективность: использование возобновляемых источников энергии и снижение энергопотребления; Управление ресурсами: устойчивое управление и переработка природных ресурсов.
- **Ключевые слова:** «зеленая экономика», зеленая энергетика, энергоэффективность, зеленые технологии, солнечная энергетика, ветроэнергетика, солнечные батареи, биомасса, биоэнергетика.
- **Abstract:** The article provides feedback on the prospects for the development of a green economy. It reflects models of green economy development, issues of efficient use of resources, principles of transition to a green economy. In particular, it was emphasized that the "green economy" is a model of economic development, an economy aimed at the efficient use of resources and ensuring social justice without harming the environment. This model is based on the following basic principles: energy efficiency: the use of renewable energy sources and reduction of energy consumption; resource management: sustainable management and processing of natural resources.

- **Keywords:** "green economy", green energy, energy efficiency, green technologies, solar energy, wind energy, solar panels, biomass, bioenergy.

KIRISH

2024 yilning 20 noyabrida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev Oliy Majlis Qonunchilik palatasi majlisidagi nutqida ekologiya va iqlim o'zgarishi masalalariga to'xtaldi hamda havo va suvning ifloslanishi, tuproq eroziyasi, cho'llanish, qazilma yoqilg'ilarni behisob ishlatish global isishga, tabiiy ofatlarning ko'payishiga olib kelayotganini, atrof-muhit va aholi sog'lig'iga zarar yetkazilayotganini ta'kidladi.

Mamlakatimizda 2021 yildan beri "Yashil makon" umummilliy loyihasi yo'lga qo'yildi. Qo'shni mamlakatlar bilan birgalikda Mintaqaviy iqlim strategiyasini amalga oshirishga kirishildi. Poytaxtimizda Markaziy Osiyo atrof-muhit va iqlim o'zgarishlarini o'rganish universiteti tashkil etildi. Shuningdek, O'zbekiston BMT tomonidan bu borada qabul qilingan ikkita muhim rezolyutsiyaning tashabbuskori bo'ldi. Ayni vaqtda "yashil" energetika iqtisodiyotimiz drayverlaridan biriga aylanmoqda.

Bu sohadagi ishlarni yangi, yanada yuksak bosqichga ko'tarish maqsadida Shavkat Mirziyoyev 2025 yilni yurtimizda "Atrof-muhitni asrash va "yashil" iqtisodiyot yili" deb e'lon qildi. Hukumatga yil nomida belgilangan eng muhim vazifalar bo'yicha davlat dasturini ishlab chiqish vazifasi berildi.

Bu dasturda:

- "yashil" texnologiyalarni joriy etish;
- suvni tejash;
- ko'kalamzor hududlarni keskin ko'paytirish;
- Orol fojiasining oqibatlarini yumshatish;
- chiqindilar muammosini hal qilish;
- aholi salomatligini mustahkamlash kabi masalalar ustuvor yo'nalishlar sifatida belgilandi [1].

Mintaqada "yashil energetika"ni rivojlantirish istiqbollari quyidagiasosiy yo'nalishlarda amalga oshirilishim mumkin: quyosh energiyasi – mintaqaning ko'plab hududlari quyosh nuri bilan boy, bu esa quyosh energiyasidan foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Quyosh panellari o'rnatish va quyosh energiyasi stansiyalarini qurish orqali energiya ishlab chiqarishni oshirish mumkin; shamol energiyasi - shamol energiyasidan foydalanish imkoniyatlarini o'rganish va shamol turbinlarini o'rnatish orqali energiya ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish. Shuningdek, biomassa va bioenergiya – qishloq xo'jaligi chiqindilaridan, o'simlik va hayvon chiqindilaridan energiya ishlab chiqarish imkoniyatlarini rivojlantirish; energiya

samarador qurilishlar – yangi binolarni energiya samaradorligi standartlariga muvofiq qurish va mavjud binolarni energiya samaradorligini oshirish uchun modernizatsiya qilish hamda energiya tejamkor texnologiyalar – yoritish, isitish va sovutish tizimlarida energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish; gaz va neftdan foydalanishni kamaytirish – mintaqada gaz va neftdan foydalanishni kamaytirish va ularning o'rnini qayta tiklanuvchi energiya manbalari bilan to'ldirish; yashil energiya loyihalarini qo'llab-quvvatlash – davlat va xususiy sektor hamkorligida yashil energiya loyihalarini moliyalashtirish va rivojlantirish; yashil texnologiyalarni rivojlantirish – yashil energiya sohasida innovatsion texnologiyalarni joriy etish va ilmiy tadqiqotlarni rag'batlantirish yo'nalishlari eng muhimlaridir.

Ustuvor yo'nalishlar qatorida energiya saqlash texnologiyalari - qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan olingan energiyani saqlash uchun zamonaviy energiya saqlash texnologiyalarini joriy etish; ekologik ta'lim dasturlari – aholi va yosh avlod uchun ekologik va energiya samaradorligi haqida ta'lim berish; xabardorlik kompaniyalari – yashil energetika va uning afzalliklari haqida keng jamoatchilikni xabardor qilish; mintaqaviy va xalqaro loyihalar – yashil energiya sohasida xalqaro tashkilotlar va boshqa mamlakatlar bilan hamkorlikni rivojlantirish; investitsiya jalb qilish – xalqaro investorlarni jalb qilish orqali yashil energiya loyihalarini moliyalashtirish; yashil qurilish klasterlari – yashil qurilish materiallari ishlab chiqarish va energiya samaradorligini oshirish maqsadida qurilish klasterlarini tashkil etish; muhandislik-kommunikatsiya tarmoqlari – yashil energiya loyihalarini amalga oshirish uchun zarur infratuzilmani rivojlantirish kabilar ham sanalmoqda va davlatning istiqbolli dasturlariga kiritilmoqda.

ADABIYOTLAR SHARHI

O'zR Oliy Majlisga murojaatnomasida O'zR Prezidenti SH.M.Mirziyoyev keyingi yillarda iqtisodiyot sohasida amalga oshirish zarur bo'lgan dasturiy va maqsadli vazifalarga atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik holatni yaxshilashga e'tiborni kuchaytirish, ishlab chiqarish jarayonini ekologik nazorat qilish tizimini takomillashtirish, ekologik audit o'tkazish tartibini qayta ko'rib chiqib, xususiy auditorlik faoliyatini jonlantirish muhim vazifalar sifatida qayd etdi [2]. O'zbekiston Respublikasi 2015 yildan keyingi davrda BMT tomonidan 2030 yilgacha mo'ljallangan 17 ta maqsad va 169 ta vazifalardan iborat barqaror taraqqiyot dasturini qo'llab-quvvatlab, barqaror rivojlanishning 3 asosiy sohalari, ya'ni iqtisodiy,

ekologik va ijtimoiy sohalar bo'yicha kompleks ishlarni olib borishi ma'lum qilindi [3].

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 62-moddasida ham "Fuqarolar atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo'lishga majburlar", - deb yozilgan [4]. Atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, resurs ko'p ishlatadigan iqtisodiyotdan taraqqiyotning innovatsion modeliga o'tish hisobga olingan holda barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash ko'p jihatdan XXI asrda har qanday davlatni iqtisodiy va ijtimoiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilab beradi. "Yashil iqtisodiyot" modeli inson faoliyati va tabiat hamkorligini normallashtiradi [5]. "Yashil iqtisodiyot"dan farqli ravishda XX asr iqtisodiyotining an'anaviy modeli bo'lgan "jigarrang" iqtisodiyot ishlab chiqarishning ko'p energiya ishlatuvchi va resurs sarflovchi modellariga asoslangan. Ekologik muammolar, tabiiy kapitalning tugab bitishi, chuchuk suvning, oziq-ovqatning, energiyaning etishmasligi, qashshoqlikning keng quloch yozishi "jigarrang" iqtisodiyotning asosiy salbiy oqibatlari hisoblanadi.

YE. Lyaskovskaya va K. Grigoryeva "yashil iqtisodiyot"ga o'tish jarayoni texnologik rivojlanishdan voz kechishni anglatadimi degan savolga javob berishga qaratilgan bo'lib "barqaror rivojlanish", "inklyuziv rivojlanish", "yashil" va "jigarrang" iqtisodiyot modellari ko'rib chiqishgan [6]. Iqtisodiyotning "jigarrang" rivojlanish modeli XX asrga hos bo'lgan va energoresurs sig'imi yuqori bo'lgan an'anaviy ishlab chiqarish nazarda tutilgan. Uning asosiy salbiy oqibatlari ekologik muammolarni keskinlashishi, tabiiy boyliklarni samarasiz ishlatilishi, suv resurslar, oziq-ovqat va energiya tanqisligi bilan bog'liq deb hisoblanmoqda [7].

"Yashil iqtisodiyot"ni rivojlanishida xizmatlar sohasining muhim yo'nalishlaridan biri "ekologik" turizmni rivojlantirish katta ahamiyatga ega [8]. Natijada, milliy iqtisodiyotni raqobatbardoshligini oshirishda imkoniyatlarini kengaytiradi [9].

BMTga a'zo 193 ta davlat tomonidan bir ovozdan qabul qilingan Barqaror taraqqiyot maqsadlari ham rivojlangan, ham rivojlanayotgan mamlakatlar aholisining ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Yakuniy kun tartibi barqaror taraqqiyotning barcha uchta xususiyatini – ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik taraqqiyotni, shuningdek tinchlik va adolat masalalarini o'z ichiga oladi.

"Yashil" iqtisodiyotning mohiyati va unga o'tish konsepsiyasi masalalari Buyuk Britaniyalik iqtisodchi olimlar D.Pirs va E.Barbiyerlarning "Yashil iqtisodiyot" uchun reja (Blueprint for a Green Economy)" nomli asarida birinchilar qatorida ochib berilgan [10]. O.V.Bashorina, I.M.Temkina "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish jamiyatning barqaror rivojlanishi, kambag'allikni qisqartirish asosidir" deb baholashgan [11]. A.V.Neverov, Vodopyanova "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish

jarayonida davlat inson kapitali, tabiiy kapital, ijtimoiy kapital, siyosiy kapital va moliyaviy kapitallarni muvofiqlashtirib foydalanish" zarurligini ta'kidlaydilar [12]. Mualliflar guruhi "dunyoga xavf solayotgan CO2 zaharli gazlar inqirozi to'g'risida" xabar beradilar [13]. "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish uchun juda katta imkoniyatlar mavjudligi, iqtisodiyotni yashillashtirish uchun "yashil" investitsiyalar kerak, yashil tarmoqlarni moliyalash, yangi ish o'rinlarini barpo qilish orqali aholi turmush tarzini yaxshilash mumkin", - degan fikrni iqtisodchi olim N.N.Yashalova ilgari suradi [14]. Iqtisodchi olimlar N.Piskunov va N.V.Paxomov "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish "musobaqa"sida Shvetsiya, Janubiy Koreya va Yaponiya davlatlari etakchilik qilmoqda" deb ta'kidlaydilar [15].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada tizimli tahlil, analiz va sintez, induksiya va deduksiya, statistik va ekspert baholash, ilmiy abstraksiyalash va boshqa usullardan keng foydalanildi.

ASOSIY TAHLIL VA NATIJALAR

Mintaqada "yashil energetika"ni rivojlantirish istiqbollari nafaqat atrof-muhitni muhofaza qilishga, balki iqtisodiy o'sishni ta'minlash va energiya xavfsizligini oshirishga ham xizmat qiladi. Bu jarayonlar orqali mintqa barqaror rivojlanishga erishishi mumkin.

Shu bilan birga, o'tkazilgan tahlil iqlimning o'zgarishi sharoitida samarali, resurstejoychi va ekologik xavfsiz iqtisodiyotni ta'minlashda o'zaro bog'liq muammolar va ehtiyojlar mavjudligini ko'rsatdi. Xususan, jadallashayotgan industrlashuv va aholi sonining oshishi iqtisodiyotning resurslarga bo'lgan ehtiyojini sezilarli darajada oshirmoqda, shuningdek, atrof-muhitga salbiy antropogen ta'sirni kuchaytirmoqda va karbon bozoridagi – issiqxona gazlari ajratmalarining ortishiga olib kelmoqda.

«Iqtisodiyot energiya samaradorligining past darajasi, tabiiy resurslardan nooqilona foydalanish, texnologiyalar yangilanishining sustligi, "yashil iqtisodiyot"ni rivojlantirish uchun innovatsion yechimlarni joriy etishda kichik biznes ishtirokining yetarli emasligi mamlakatni barqaror rivojlantirish sohasidagi ustuvor milliy maqsadlar va vazifalarga erishishga to'sqinlik qilmoqda.

Istiqbolli strategiyaning mavjud emasligi "yashil texnologiya"larni joriy etish va "yashil iqtisodiyot"ga o'tish bo'yicha tizimli choralar ko'rishni ta'minlashga imkon bermayapti» [1].

O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga

o'tishining asosiy vazifalari Parij bitimida belgilangan majburiyatlar va global iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashish maqsadida quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish: Quyosh, shamol, biogaz va boshqa qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish orqali energiya ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish.

Energiya samaradorligini oshirish: Energiya sarfini kamaytirish va energiya samaradorligini oshirish maqsadida yangi texnologiyalarni joriy etish, mavjud infratuzilmani modernizatsiya qilish.

Tabiatni muhofaza qilish va barqaror rivojlanish: Ekologik muhofaza chora-tadbirlarini amalga oshirish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ularning muhofazasini ta'minlash.

Iqlim o'zgarishiga moslashish: Iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirlariga qarshi kurashish va moslashish strategiyalarini ishlab chiqish, qishloq xo'jaligi va boshqa sohalarda iqlimga moslashish choralarini ko'rish.

Sanoatni ekologiyalash: Sanoat ishlab chiqarish jarayonlarini ekologik jihatdan toza va barqaror texnologiyalar bilan

yangilash, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlashni oshirish.

Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish: Ekologik va barqaror qishloq xo'jaligi amaliyotlarini joriy etish, agroekologik tizimlarni rivojlantirish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash. Ushbu sohalarda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish: Yashil iqtisodiyot sohasida xalqaro tashkilotlar, boshqaruv organlari va boshqa mamlakatlar bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Ta'lim va xabardorlikni oshirish: Aholining, ayniqsa, yosh avlodning "yashil" iqtisodiyot va ekologik muhofaza masalalari bo'yicha bilim va xabardorligini oshirish.

Investitsiya va moliyalashtirish: "Yashil" iqtisodiyotga o'tishni qo'llab-quvvatlash uchun zarur investitsiyalarni jalb qilish va moliyalashtirish mexanizmlarini yaratish.

O'zgaruvchan iqlim sharoitida barqaror rivojlanish: Iqlim o'zgarishi va tabiiy ofatlar xavfini kamaytirish maqsadida barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish orqali O'zbekiston "yashil" iqtisodiyotga o'tishga erishish va global iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashishda o'z hissasini qo'shishi mumkin. (1-rasm).

1-rasm. O'zbekistonning "yashil" iqtisodiyotga o'tishining asosiy vazifalari [2]

Istiqbolli dasturlarda belgilangan ustuvor yo'nalishlar orqali O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishi,

atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash maqsadida amalga oshiriladi.

1-rasm. O'zbekistonning "yashil" iqtisodiyotga o'tishining asosiy vazifalari [2]

MAQSADLI INDIKATORLAR	KUTILAYOTGAN SAMARASI
Issiqxona gazlari YAIMga nisbatan solishtirma ajratmalarining qisqarishi	2010-yildan 10%gacha qisqartirish
Energiya samaradorligini oshirish	2 marta
Muqobil energiya manbalarini yanada rivojlantirish	Umumiy elektr energiyasini ishlab chiqish hajmining 1/4 martasigacha ko'prog'iga oshirish
Aholi xonadonlari va iqtisodiyot tarmoqlarini zamonaviy, arzon va ishonchli energiyadan foydalanish imkonini yaratish	2 martagacha
Industrial korxonalar infrastrukturasini modernizatsiya qilish, sof va ekologik xavfsiz texnologiyalar va sanoat jarayonlaridan ko'proq foydalanish hisobiga ularning barqarorligini ta'minlash	Energiya samaradorligini 20 foizdan kam bo'lmagan miqdorga oshirish
Motor yonilg'isi va avtotransport vositalari ishlab chiqarish hamda ulardan foydalanishni kengaytirish, elektr transportini rivojlantirish	Energiya samaradorlik va ekologik jihatdan yaxshilash
Iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida suvdan foydalanish samaradorligini sezilarli darajada oshirish	1 mln. gektargacha maydonda tomchilatib sug'orish texnologiyasini joriy etish va ularda yetishtiriladigan ekinlar hosildorligini 1-1,5 martagacha oshirish
Yerlarning degradatsiyalashuvi darajasini pasaytirish	Kerakli muvozanatga erishish
Asosiy qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish	O'rtacha hosildorligini 1/4 baravarga oshirish

Mintaqaviy va milliy tadbirlar – konferensiya va simfoziumlar orqali barqaror iqtisodiy o'sish uchun makroiqtisodiy tamoyilni ishlab chiqish, yashil texnologiya, investitsiyalar, umumiy qilib aytganda, yashil moliyadan foydalanishga asosiy e'tiborni qaratish, yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonini tezlashtirish maqsadida makroiqtisodiy siyosatni targ'ib qilishda mamlakatlarni qo'llab quvvatlash yuqorida aytib o'tilgan inson qo'li bilan, ya'ni texnik ravishda kelib chiqqan muammolar yechimi bo'la oluvchi o'ta samarali g'oyalardir. Yashil iqtisodiyot nafaqat ishlab chiqarishning tabiatga salbiy

ta'sirini kamaytiradigan, balki iqtisodiy rivojlanish va ekologik farovonlik o'rtasida yaxshi munosabatlarni yaratishga xizmat qiladigan iqtisodiy model hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida barqaror rivojlanishni moliyalashtirish loyihasi, BMtning Taraqqiyot Dasturi (BMTTD) orqali amalga oshirilayotgan muhim tashabbusdir. Ushbu loyiha, O'zbekiston Hukumatiga barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) va milliy rivojlanish rejalari/strategiyalarini amalga oshirishda yordam berish uchun bir qator asosiy yo'nalishlarga qaratilgan:

BMTning 2030-yilgacha bo'lgan barqaror rivojlanish maqsadlarini amalga oshirishga qaratilgan strategiyalar va islohotlarni qo'llab-quvvatlaydi. Bu, O'zbekistonning global rivojlanish jarayoniga qo'shilishiga va xalqaro standartlarga mos kelishga imkon yaratadi. Ijtimoiy va ekologik ta'sirni

oshirish: Loyiha, barqaror rivojlanish strategiyalarining ijtimoiy va ekologik ta'sirini maksimal darajada oshirishga qaratilgan. Bu, ijtimoiy adolatni ta'minlash va ekologik barqarorlikni saqlab qolish uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlarni amalga oshirishga yordam beradi.

2-jadval

2022-yil O'zbekiston budjetining 12 foiziga yaqini iqlim keskinlashuvi bilan bog'liq faoliyatning yakuniy natijalarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan deb baholanganligi holati [2]

2022 yil	Jami iqlim o'zgarishi bilan bog'liq "ijobiy" xarajatlar	Iqlim ta'sirini yumshatish bilan bog'liq "ijobiy" xarajatlar	Iqlim o'zgarishiga moslashish bilan bog'liq "ijobiy" xarajatlar	Iqlim o'zgarishi bilan bog'liq "salbiy" xarajatlar (barchasi ta'sirni yumshatish bo'yicha)
Milliard so'm	26 302,40	612,7	25414,8	1 006,00
Davlat budjetida foiz ko'rinishida	11,10%	0,30%	10,70%	0,40%

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yillar davomida bu afzalliklar mamlakatga iqlim o'zgarishlari uchun moliyalashtirish uchun qo'shimcha resurslardan foydalanish va samarali dasturlash imkonini beradi. O'zbekistonda Iqlim o'zgarishi bilan bog'liq davlat xarajatlari va institutsionalizm (SPEIR) yuqoridagi 2-jadvalda tahlil natijalarida ko'rsatilgan, O'zbekiston davlat budjetining qariyb 12 foizi iqlim keskinlashuvi natijalarini qo'llab-quvvatlashga mo'ljallanganligini, ularning katta qismi iqlim o'zgarishiga moslashish bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Bundan tashqari, tahlil natijasida Davlat budjetining 0,3 foizgacha bo'lgan, iqlim o'zgarishi bilan bog'liq faoliyat natijalariga zarar yetkazuvchi sanalgan - "salbiy" xarajatlar borligi ham kuzatilgan.

Fransiya taraqqiyot agentligi (FTA) bilan hamkorlikda O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tishni qo'llab-quvvatlash maqsadida "Yashil" iqtisodiyot bo'yicha davlat siyosati sohasida qarz dasturi loyihasi amalga oshirilmoqda. Bu loyiha, mamlakatda barqaror va ekologik jihatdan toza iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan. Mazkur loyiha doirasida qazilma yoqilg'ilari subsidiyalarini hisobga olish,

tahlil qilish va kamaytirish, iqtisodiyotni karbonat angidrid emissiyasidan xalos etish yuzasidan uzoq muddatli strategiya va konvensiyalarni ishlab chiqish, milliy miqyosda issiqxona gazlari tashlanmalarining monitoringi, hisoboti va tekshiruvi (MRV) tizimini joriy etish, "yashil" moliyalashtirish va soliqqa tortishni joriy qilish hamda boshqa yo'nalishlarda ishlar amalga oshirildi.

2023-yil 8-avgustda davlatimiz rahbari tomonidan qabul qilingan PQ-271-sonli qaror bilan Jahon banki hamkorligida "Energetika islohotlari uchun innovatsion uglerod resurslarini qo'llash" dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari belgilandi. Ushbu qaror, O'zbekistonda 2030-yilgacha "yashil" iqtisodiyotga o'tish va "yashil" o'sishni ta'minlash maqsadida milliy iqtisodiyot, xususan, sanoatning kam uglerodli rivojlanishini qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi. Loyiha doirasida Jahon banki O'zbekiston Respublikasiga 46,75 million AQSh dollari miqdorida mablag' ajratishni ma'qulladi. Ushbu loyiha ikki asosiy komponentdan iborat: biri 20 million AQSh dollari miqdoridagi moliyalashtirishga ega "Qisqartirilgan emissiyalarni sotib olish shartnomasi", ikkinchisi esa 25 million AQSh dollari miqdoridagi moliyalashtirishga ega "Oqibatlarini yumshatish natijalarini sotib olish shartnomasi".

3-jadval

“Energetika islohotlari uchun innovatsion uglerod resurslarini qo'llash” (iCRAFT) loyahasini amalga oshirish uchun Jahon banki tomonidan O'zbekiston Respublikasiga ajratilgan mablag' [2]

Asosiy yo'nalishlar	Moliyalashtirish miqdori*, mln AQSh dollarida
1. Qisqartirilgan emissiyalarning sotib olinishi**	
1.1. UNFCCC talablari asosida monitoring, hisobot va tekshirish (MRV) tizimini ishlab chiqish	
Issiqxona gazlari kadastri (rasmiiy statistika ma'lumotlariga asoslangan issiqxona gazlarining chiqarilishi va tutib qolinishini tavsiflovchi tizimlashtirilgan ma'lumotlar jamlanmasi)	
Issiqxona gazlari reyestri (issiqxona gazlarining chiqarilishi to'g'risida hisobotlarni o'z ichiga olgan axborot tizimi)	6
Uglerod birliklari reyestri (“yashil” loyihalar ro'yxatdan o'tkaziladigan, uglerod birliklari va ular bilan bog'liq operatsiyalar hisobi yuritiladigan axborot tizimi) Ma'lumot va axborot markazi	
1.2. “Yashil” o'sish va uglerod savdosi bo'yicha quyidagi vazirlik va idoralarning salohiyatini oshirish: Iqtisodiyot va moliya vazirligi, Energetika vazirligi, Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, Strategik islohotlar agentligi, Gidrometeorologiya xizmati agentligi	2
1.3. Parij bitimi 6-moddasiga muvofiq Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzurida Loyihani amalga oshirish guruhini tashkil etish (issiqxona gazlari emissiyasi savdosi, loyihalarni ko'rib chiqish, MRV, iCRAFT loyihalarini muvofiqlashtirish, monitoring yuritish va boshqalar)	
Milliy qonunchilik bazasini tayyorlash, loyihani amalga oshirish guruhi (markazi)ning nizomini tayyorlash, UNFCCC talablari asosida loyihani ko'rib chiqishning milliy qoidalarini tayyorlash	8
Xalqaro bozorlarda birinchi uglerod sotilishiga qadar moliyalashtirish (ish haqi, texnika), “Yashil energiya” sertifikatlari yagona elektron platformasini ishga tushirish	
2. Iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish natijalarini sotib olish	
2.1. Energy Sector Reforms (energiya regulyatori va UzPower Trade tashkil etish; energiya bozoriga o'tish; energetika sohasidagi huquqiy, tartibga solish, rejalashtirish va institutsional islohotlar, shuningdek, yangi o'quv markazini tashkil qilish va boshqalar)	17
2.2. Energiya tariflari (subsidiya) islohotlari va unga taalluqli bo'lgan aloqa kampaniyalari	3

Samarali tarif siyosati, narxlarni shakllantirish va amalga oshirish

Aloqa kompaniyalarini ishlab chiqish

2.3. Ijtimoiy zaif uy xo'jaliklarini energiya tariflari islohotlaridan himoya qilish bo'yicha ijtimoiy yordam faoliyati (ijtimoiy xavfsizlik tarmog'i tizimini, ijtimoiy ro'yxatlarni va bosh-qalarni kuchaytirish)

5

O'zbekiston davlati birinchi marta 4,75 trln. so'm miqdoridagi "yashil" suveren xalqaro obligatsiyalar hamda 660 mln dollar miqdoridagi xalqaro obligatsiyalarni London fond birjasida joylashtirdi [1].

2024 yilning 19-22 noyabr kunlari BMTning iqlim o'zgarishi bo'yicha Boku konferensiyasining 29-sessiyasi (COP 29) bo'lib o'tdi. Forumda COP 29 bir qator ishtirokchilari iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun sanoati rivojlangan mamlakatlar tomonidan rivojlanayotgan mamlakatlarga moliyaviy yordam sifatida taklif etilayotgan yiliga 250 milliard dollarni yetarli emas, deb hisoblashdi. Bu bugungi kunda ko'rsatilgan yordam miqdoridan 2,5 baravar ko'p bo'lishiga qaramay, iqlim faollari va alohida davlatlar vakillari uni sezilarli darajada oshirishni talab qilishdi.

BMT ekspertlari guruhi 2030 yilga borib rivojlanayotgan mamlakatlar uchun tashqi yordamga bo'lgan ehtiyoj qariyb trillion dollarni, 2035 yilga borib esa 1,3 trillion dollarni tashkil etadi, degan xulosaga keldi. Biroq, kelishuv loyihasida an'anaviy ravishda sanoati eng rivojlangan deb hisoblanmaydigan davlatlar eng qashshoq mamlakatlarga yordam to'lashda ishtirok etishi ko'rsatilmagan. Bularga, xususan, Xitoy va Fors ko'rfazi mamlakatlari kiradi.

Ozarbayjon poytaxti Bokuda bo'lib o'tgan BMTning iqlim o'zgarishi bo'yicha konferensiyasida ishtirok etgan 50 dan ortiq davlat iqlimga mos turizmni rivojlantirishga kelishib oldi. Olimlar iqlimga mos turizm birinchi marta BMTning iqlimni muhofaza qilish maqsadlaridan biriga aylanganini ta'kidlashdi. Turizm biznesi jahon yalpi ichki mahsulotining 3 foizini tashkil qiladi, shu bilan birga, bu sektor dunyodagi issiqxona gazlarining 9 foizini ishlab chiqaradi.

Qayd etilishicha, Bokuda tegishli kelishuvni imzolagan davlatlar iqlim muhofazasini turizm sohasida muhimroq omilga aylantirmoqchi. Shu bilan birga, aniq maqsadlarga erishish rejalashtirilgan.

World Sustainable Hospitality Alliance mehmonxona biznesi birlashmasi o'z faoliyati davomida parnik gazlari tashlamalari, suv va energiya iste'moli kabi ma'lumotlarni yozib olishi va hisobot berishini e'lon qildi. Assotsiatsiya rahbari Glenn Madziukning aytishicha, bu ma'lumotlar turizm sanoati vakillari va sayohatchilarga o'z harakatlari oqibatlarini tushunishga yordam beradi. «Biz har bir sayyohlik yo'nalishini himoya qilishdan manfaatdor bo'lgan sektormiz», dedi u Bokudagi forum chog'ida.

World Sustainable Hospitality Alliance birlashmasi jami 7 million xonaga ega 55 ming mehmonxona manfaatlarini

ifodalaydi. Tashkilot a'zolari orasida Accor, Hilton va Marriott kabi mehmonxona tarmoqlari ham bor.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

1. Aliqulov Humoyun Tohir o'g'li Iqtisodiyot va pedagogika universiteti, stajyor o'qituvchi // Аликулов Хумаюн Тохир оглу Экономико-педагогический университет, стажер-преподаватель // Alikulov Humayun Tohir oglu Economic and Pedagogical University, trainee teacher
 ▶ alikulovhumoyunforever@gmail.com
 ■ <https://orcid.org/0009-0005-8664-3692>

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- [1] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 4 oktabrdagi "2019 – 2030 yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-4477-son Qarori
- [2] O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M. Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi.//Xalq so'zi. 2020 yil 25 yanvar. № 19 (7521). 1-2 betlar.
- [3] Узбекистан поддерживает цели устойчивого развития ООН до 2030 года. <http://www.trend.az/casia/uzbekistan/2438516.html>
- [4] O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T. 1992 yil
- [5] Навстречу зеленой экономике. Пути к устойчивому развитию и искоренению бедности обобщающий доклад для представителей властных структур [Towards a Green Economy. Ways to Sustainable Development and Poverty Alleviation Is a General Report for Representatives of Power Structures]. Available at: http://old.ecocongress.info/5_congr/docs/doklad.pdf (accessed: 30.11. 2017)
- [6] Лясковская, Е.А., Григорьева К.А. Формирование «зеленой» экономики и устойчивость развития страны и регионов. // Вестник ЮУрГУ. Серия «Экономика и менеджмент». - 2018. –Т. 12, № 1. - С. 15-22. БО 10.14529/et180102
- [7] Chapple K. Defining the Green Economy: A Primer on Green Economic Development // Berkeley: The Center for Community Innovation (CCI) at UC-Berkeley. - 2008. - P. 66
- [8] Худаяров А.А., Пирматов Х.Р. Воздействие туризма на национальную экономику Индонезии //Сборники конференций НИЦ Социосфера. –Vedеско vydavatel'ske centrum Sociosfera-CZ sro, 2014. – №. 39. – С. 262-265

- [9] Гулямова Г. П. Формирование конкурентной бизнес среды в Узбекистане //Фундаментальные и прикладные научные исследования: актуальные вопросы, достижения и инновации. – 2017. – С. 66-69
- [10] David William Pearce, Anil Markandya, Edward Burr Barbier, Edward Barbier Blueprint for a Green Economy London: Earthscan, 1989. – 192 p.
- [11] Башорина О.В., Темкина И.М. Переход к “зеленой” Экономике как фактор устойчивого развития и преодоления бедности. – Урал, 2012. – 201 с
- [12] Неверов А.В., Водопьянова Т.П. Экономика природопользования. – Минск, 2019. – 117 с
- [13] “Зеленая” экономика-главный тренд нового десятилетия. – М., 2021. С. 7-13.
- [14] Яшалова Н.Н. “Зеленая” экономика: региональный аспект. – Санкт-Петербург, 2014 – 194 с
- [15] Пискунов Н., Пахомов Н.В. Анализ мирового опыта перехода к “зеленой” Экономике. – М., 2022. – 213 с
- [16] Sh.M.Mirziyoyev. BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida soʻzlagan nutqi. <http://www.press-service.uz/uz/lists/view/1063>
- [17] Rustamovich, S. Z. Specific Aspects of Implications of Foreign Investments on the Integration of the National Economy into the Global Economy. International Journal of Research, 6 (3), 2019. 451-458
- [18] Самиева Г.Т., Аликулов Х.Т. НОВЫЙ УЗБЕКИСТАН И ПЕРЕХОД В «ЗЕЛЕНУЮ ЭКОНОМИКУ» // Экономика и социум. 2023. №11 (114)-1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/novyy-uzbekistan-i-perehod-v-zelenuyu-ekonomiku>